

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

„Béke, béke — és nincs béke!”

A Szentegylet rendkívüli közgyűlésén *Krámer* Miksa elnök békeszózatot intézett a hittestvérekhez, lelkes, meleg és szellemes szavakkal a szivekhez szólott, kérve és intve, hogy kössenek békét, mert csak a békés egyetértésből fakadhat az áldás és az eredményes munka. A Szentegylet disztermében összegyülekeztek a hitközség vénei, bölcsei és közkatonái. Ott voltak mindkét párt vezetői és az egyedüli beszédtema az volt köztük, hogy mi fog történni a július 3-iki közgyűlésen? Lesz-e béke, vagy nem? A Szentegylet közgyűlésén adminisztrációs ügyeket intéztek és egyhangu egyetértéssel elfogadták az indítványokat, ünnepelték a vezetőséget, ennek élén *Krámer* Miksa elnököt és *Endrei* Henrik igazgatót. A Szentegylet székházában amugy is béke honol és az ottani hangulat nagyon alkalmas volt arra, hogy a békét lehessen propagálni. *Krámer* Miksa elnök meg is ragadta az alkalmat, úgy is mint a Szentegylet elnöke, úgy is mint a hittestvérek között a legidősebbek egyike, hogy az utolsó félórában a hivek lelkére beszéljen: hogy *a békét meg kell teremteni!* A most folyó harcokból ne kerüljön ki egyik párt se mint győző, vagy legyőzött, mert a hitközség nem polgári közület, ahol a pártok élesen szembenállnak egymással és küzdenek elveikért. A hitközségnek szüksége van minden egyes tagjának a munkájára és áldozatkészségére és *béke nélkül minden hitközségi munka lehetősége megszűnik.*

A beszédet meghatottan és megilletődve hallgatta végig mind a két párt, azonban a békelehetőségek e pillanatban nem szaporodtak és még mindig igen kevés remény van arra vonatkozólag, hogy az utolsó percben az ellentéteket megértéssel ki lehessen küszöbölni.

Midőn összehasonlítom a június 29-én lefolyt szentegyleti köz-

gyűlés menetét, módját, hangját és a hivek akaratának békés összecsendülését a május 29-én a Sip-utcai székházban lefolyt közgyűléssel, hogy ott milyen események történtek, miként elnökölt *Sándor Pál*, miként vezette be a karhatalmat és miként vetette el a harc és békétlenség üszkét, most kezdem megérteni a bibliának egyik mondatát, amelynek értelme eddig homályos volt előttem. Azt mondja Koheleth király a Prédikátorok könyvében: „Jobb menni egy gyászházba, mint felkeresni a vigasság hajlékát!” Hiába kutattam e mondat értelme után, mert a zsidó optimisztikus tanokkal a halál keresése, a halál dicsőítése nem fér össze. Mit akar e különös mondattal Salamon király mondani?

Halottak háza, gyászház, ez a Chevra Kadisa, melynek első és főfeladata a halottak eltakarítása, ellenben a Sip-utcai székház és a felekezeti élet mai berendezése elsősorban a bankettek halmozásából áll és ott sok az öröm, sok a vigasság, mert sok a kegyenc és sok a dugsegély. Így értendő Koheleth király szava: Jobb felkeresni a Szentegylet székházát, vagyis a halottak házát, mint felkeresni a Sip-utcai székházat, amelyet ezzel szemben bátran nevezhetünk a vigasság házának.

De amikor a bibliai prédikátor filozófikus leszűrődöttséggel szembeállítja a gyásznak házát a vigság csarnokával, hozzáteszi s megmagyarázza, hogy ennek az összehasonlításnak célja van, még pedig ez: „az élő vegye szívére a dolgot”. Ebben az esetben „az élő” jelent minden tisztességesen gondolkodó, felekezete méltóságát szem előtt tartó zsidó embert, akinek szívügye a hitközség, aki a Pesti Izraelita Hitközségben a magyar zsidóság hatvan százalékának tömörülését látja és szeretné, hogy ez a példátlanul fontos tömörülés megfelelően teljesen a hivatásának, hogy ez a nagy hitközség az egész zsidóság számára „Talpijot” legyen.

Talpijot! Rejtélyes szó, azaz annak látszik ez a „Talpijot”, pedig milyen gyönyörű megjelölés arra, hogy milyennek kellene lenni ennek a mi hitközségünknek. Az Énekek énekének költője körüljártatja szeméit a metropolison és meghatódottan látja, hogy ott emelkedik Dávid trónja, mint Talpijot, „melyen a pajzsok ezrei vannak felfüggesztve, a harcosoknak fegyverei”. Talpijot jelenti a magasan kiemelkedő kilátó tornyot, vagy Graetz szerint a tündöklő „trofeumot”, amelyre ráaggatják a győztesek pajzsait és kopjait. És a Talmud bölcsei úgy értelmezik: a magasságon tündöklő szentély, ahová minden figyelem fordul és ahonnan példát merítenek, utmutatást kapnak. Talpijot legyen a Pesti Izraelita Hitközség; *magasan kiemelkedő diadalmi torony*, ahová a magyar zsidóság föltekinthet, mint *méltóságának szimbolumára*, mint *szellemének szentélyére*, mint az *erkölcsi arzenálra*, ahol a zsidóságot védő pajzsok őriztet-

nek. Messze kiemelkedő toronynak kellene tehát lenni, *nem bagolyvárnak és kaszinónak*, erkölcsi arzenálnak, *nem pedig könyvelési titkok archívumának és barlangjának*.

Ezt „vegye szivére minden élő” és be fogja látni, hogy igazam van: hogy fölemelőbb dolog volt a gyász házába menni, a Chevra gyűlésére, ahol az életet fenntartó szeretetről tárgyalnak, mint bemenni a hitközség vigságos házába, ahol korteskedés, kottériák kicsinyességei hangoskodnak és a látszólagos élet mellett meghal mindaz, ami a zsidó életben értéket jelent.

A Talpijot felé megindultak a harcosok, meg akarják vivni a harcot, hogy a Pesti Izraelita Hitközség valóban Talpijot legyen: kilátó torony, igazságunknak arzenálja, eszményi győzelmeinek trofeuma, amelynek megvétele után a harcosok felaggatták majd a pajzsukat és kopjájukat, mert *az igazi békéért küzdöttek*.

Az alkotmánypárt nagygyűlése

A VI. izraelita községkerület alkotmánypártja szerdán délben 12 órakor Kaszab Elemér elnöklete alatt értekezletet tartott.

Kaszab Elemér elnök az ülés megnyitása után üdvözli a megjelenteket és többek között a következőket mondotta:

A békét akarjuk, de békének nevezik a trianoni békét is, azt a békét, amely az egész ország történetében mérhetetlen katasztrófát jelent. Ehhez hasonló békét akarna Stern Samu is velünk kötni. Azt akarná és ezt közölte is, hogy oszlassák fel a pártot, válasszuk meg előljárókul azokat, akiket ő jelöl, akkor békül. „Unbedingte Unterwerfung“-ot akar, ezt azonban csak rebbeliseknek szokás diktálni, önérzetes zsidókkal így nem lehet elbánni. Csak arra kérem pártunk tagjait, hogy a vasárnapi közgyűlésen teljes számban jelenjenek meg és ott hozzánk és hozzájuk illő méltóságos viselkedéssel segítsék elő győzelmünket ...

Dr. Gál Jenő

Mi a békét mindig hajlandók voltunk és bármely pillanatban hajlandók vagyunk megkötni, de a másik oldalon, az elnök minden tőle telhető erővel igyekszik a béke létrejöttét megakadályozni. Felelősségem teljes tudatában állítom ezt.

Gál Jenő ezután részletesen beszámolt a hitközség békéjének megmentése érdekében a legkülönbözőbb tényezőivel folytatott tárgyalásairól, amelyek során az Alkotmánypárt részéről a legnagyobb önmegtágadást tanusította, de minden kísérlet meghiúsult az ellentábor vezetőinek makacsságán.

Arra kérlek benneteket, hogy legyetek velünk ebben a küzdelemben és ha még az utolsó negyedórán is sikerül méltányos békét elérnünk, békülünk, diktátumot azonban nem fogadunk el. A közgyűlésen követelni fogjuk a titkos szavazást. Az alapszabályok ezt nem tiltják és amikor én ennek érdekében fel fogok szólalni, körülnézek majd és egyenként fogom sokaktól megkérdezni, nyílt szavazást kívánnak-e vagy titkosat? Nem hinném, hogy a titkosság ellen foglalnának állást. Az elnök ur egocentrikus magatartása nem fog diadalmaskodni. Ti is tegyetek úgy, egyenként kérdezzétek meg a jelenlevőket, milyen szavazást akarnak. A másik dolog, amit szóvá fogok tenni: A számszéki jelentést akarom látni. Ismerem a tömeg psychéjét. Ha nem kapom meg, mindenki azt fogja mondani: Der Gál Jenő hat wirklich Recht, ki tudja mit akarnak elhallgatni. Az igazság a mi részünkön van és győzni fogunk.

Kaszab Elemér

akar csak néhány szót szólni a kérdés másik oldalának megvilágítására. A békét akarjuk, de ha mi békés megállapo-

dás útján kerülünk vissza az előljáróságba, nem értük el célunkat, mert nem változik meg semmi. Mi az elnök ur egész gesztiója miatt vonultunk ki, az ellen vettük fel a harcot. Gál Jenő most adta meg az elnök hű fotografiáját. Ő csak a saját akaratát kívánja mindenben érvényesíteni, ez ellen kell nekünk eljárunk, mert így dolgozni lehetetlen. Végig kell tehát vinnünk a küzdelmet és küzdelem útján visszajutnunk az előljáróságba, akkor mondjuk majd Stern Samunak, hogy lám a többség nekünk adott igazat. Maradjunk tehát erősek a küzdelemben és én kénytelen vagyok a békeblokk ellen felszólalni és a cél érdekében a harc folytatására kérni mindenkit.

Dr. Friedmann Ignác

beszélt még: Krámer, a Chevra Kadisa elnöke békét emlegetett. Ha rajta volna, akkor tényleg béke volna. Igazi béke, olyan amiben igazi zsidó szellem uralkodik, mert a béke nem lehet diktátum. Trianont is békének nevezik, de ez csak olyan béke, melynek jó hatását senki nem érzi. Nekünk az Ezsajási értelemben vett béke kell: Sólaum, Sólaum Iorochauk velakurauv! Béke az Uristen nevében, nem pedig Stern elnök ur nevében. Kiérezte ezt a Chevra elnöke is a maga nagyszerű zsidó érzésében, amikor azt akarta, hogy olyan béke legyen, melyben ne legyen győző és ne legyen legyőzött. Mi nem az akusztikával akarunk versenyezni, mi a zsidó kultúrát akarjuk felépíteni, a zsidó multat akarjuk felleveníteni. Mi a zsidó gyülekezetbe té-

nyezőknak akarjuk a zsidó nőket is, mert lehetetlenség, hogy olyan művelt zsidó nőknek, mint Baracs Marcelné, vagy Buday-Goldberger Leóné, nincs szavuk, de egy műveletlen zsidó parasztnak esetleg van, Mi a zsidó ifjúságot akarjuk nevelni, de ne úgy, hogy lefelé tapos, felfelé hajlik. Ez nem zsidó szellem, ez gettó szellem. Ez a szellem eredményezte, hogy a földreform kapcsán a zsidófelekezet nem kapott földet, a 20-szorta kisebb unitárius pedig kapott. Ha olyan férfiak lettek volna a zsidó vezetők akkor, mint amilyeneket mi most követelünk, bizonyosan mi is kaptunk volna, de így még el is vettek tőlünk. A mi programmunk nem engedi, hogy olyan fizetések legyenek, mint voltak az infláció idejében. Nem lesznek sok ezeres fizetések és nem lesznek személyi titkárok, melyek nélkül addig is meg volt a zsidó hitközség. Az ifjúságot úgy fogjuk nevelni, hogy minden zsidó ifju rasekol lehessen. Azért is csatlakoztunk Buday-Goldberger Leóhoz, mert ő eddig is az Omike útján a zsidó ifjúságért dolgozott. Úgy fogjuk nevelni a zsidó ifjúságot, hogy ez a zsidó etika alapján álljon és akkor nem fordul majd bal felé. A zsidó oktatásra helyezünk súlyt és nem fogjuk engedni, hogy a kasrusz külön pénzbe kerüljön.

Beszéde végén indítványt tesz, hogy a közgyűlésen a 6 előjárói állásra a párt jelöltjei: Buday-Goldberger Leó, Kaszab Elemér, Vida Jenő, Gál Jenő, Steiner Gyula és Friedmann Ignác. Választmányi tagságra: Deményi Aladár, Ostern Lipót és Schwarcz Adolf. A gyűlés ezt egyhangulag elfogadja, az elnök a két felszólalónak köszönetet mond és az ülést bezárja.

Válaszom a sárospataki főrabbinak

Ismerem a sárospataki főrabbit, tudom, hogy szeret veszekedni, helyesebben vitatkozni, aminthogy magam se szoktam a vita elől kitérni, de sehogyse tudom megérteni, hogy a szóban forgó glosszám miért adott neki alkalmat az ellenem írt cikke. Hiszen voltaképpen egy malomban örölünk, mert én is épp úgy, mint ő, orthodox szempontból vizsgálom a kérdést. Az ellentét kettőnk között abból indult ki, hogy Sárospatak gaonja nem helyesen olvasta az írásomat. Én

nem azt mondtam, hogy az orthodoxoknak nincs joguk a neolog belügyekbe avatkozni és azokkal foglalkozni, hanem csak azt állítottam, — amit különben ma is fenntartok — hogy nincs okuk foglalkozni a neológia ügyével és nem érdekelheti őket az egyes neológ hitközségek közötti nüanszbeli eltérés.

Sárospatak kiváló főrabbija talán többet tud nálam, de én is jó iskolába jártam és ott megtanultam, hogy az orthodoxoknak első és legfőbb kötelességük,

hogy ne avatkozzanak bele neológ ügyekbe, már csak azért se, nehogy ugyanez megtörténhessék a neológia részéről. Mert a kongresszust követő évtizedekben az orthodox vezetők élénken emlékeztek azokra a küzdelmekre, amelyeket a kongresszus folyamán és azt megelőzőleg a neológia folytatott az orthodoxok fölé is kiterjedő hatalom megszerzése érdekében, amely törekvés ellen az orthodoxia már akkor is erélyesen és eredményesen harcolt.

A BÉCSI PÉLDA.

A bécsi példára helytelenül hivatkozik Fischer Fülöp főrabbi, mert Bécsben, illetve Ausztriában egységes hitközségek vannak és ott az orthodoxia nem térhet napirendre afelett, hogy mi történik a központi vezetéskor. Itt van például a halotthamvasztás kérdése. Ha nálunk a neológia kimondaná a halotthamvasztás megengedését, az orthodoxokat ez egyáltalán nem érintené, lévén nekik külön szervezett Chevra Kadisájuk. Ellenben Prágában, Bécsben, vagy Varsóban, az orthodoxia igenis felemelné a szavát az ellen, hogy a neológ elemekből álló vezetőség engedélyezze a halotthamvasztást, mert ez esetben megtörténhetne, hogy az orthodox ember sirja mellett, a másik sirban egy hamvvedret helyeznek el.

S. R. HIRSCH.

Ami pedig Salamon Rafael Hirschet illeti, ő is csak addig foglalkozott a neológ hitközség belső ügyeivel, amíg ki nem küzdötte az orthodox autonómiát. Ettől kezdve nem törődött a neológiával, amely a Majna melletti Frankfurtban már produkált egy reformhitközséget és egy hasonló szellemben vezetett iskolát. Hivatkozik még a kitűnő főrabbi arra is, hogy Franz Rosenzweig és Nathan Birnbaum megtették az utat visszafelé az orthodoxiához, amit én nem vagyok hajlandó a Hirsch-féle mozgalom hatásának betudni, mert e két kiválóságot olyan önálló egyéniségeknek ösmerem, akik bibliával a kezükben minden befolyástól mentesen is megtalálták a hagyományokhoz vezető utat, Fischer Fülöp, a maga idealizmusában azt reméli, hogy az orthodoxia va-

lamikor visszavezeti még a neológokat az igazi, hagyományhű zsidósághoz. Én a magam részéről nem látom ilyen optimistikusan a helyzetet és kíváncsi vagyok, vajjon tudja-e nekem a kitűnő főrabbi úr néhány konkrét példával igazolni, hogy orthodox rabbik ilyen irányú működése eredménnyel járt-e, vagy sem. A főrabbi úr tehát félreértett engem. Nekem semmi kifogásom nincs az ellen, ha valaki az orthodox táborból ilyen missziós célzattal foglalkozik a neológiával, csupán azt szögeztem le, hogy okatlan dolog beavatkozni a neologia belső ügyeibe, s csodálkoztam, hogy úgy is, mint Kore'ín Dezső cikkeiben foglalkoznak egy mozgalommal, amely őket nem érinti.

Kach somati — így tanultam ezt a szülői házban, így hallottam Reich Ignációtól, az első országos elnöktől és így láttam ezt Nagyváradon Ullmann Izidor-nál, akik demonstrative hirdették, hogy az orthodoxoknak nem szabad beavatkozni neológ ügyekbe, amivel azt akarták elérni, hogy saját autonómiájuk sértetlen maradjon. Ez a demonstráció Mezey Ferenc ellen szólt, aki, mint a neológ zsidóság egyik vezére, gyakran próbálta beleártani magát az orthodoxia intern ügyeibe. Nem hinném, hogy az orthodoxoknak ma okuk volna más politikát folytatni, hiszen a megváltozott országhatárok között az orthodoxia pozíciója ma sokkal gyöngébb, mint azelőtt volt.

FERENC JÓZSEF ÉS A NAGYVÁRADI ZSIDÓK.

Emlékszem egy nevezetes esetre, amely 1890. szeptember 15.-én történt. Akkor voltak a debreceni hadgyakorlatok, amelyeken résztvett Ferenc József is. A király Nagyváradon is töltött egy napot, mint Schlauch Lőrinc kardinális vendége. Persze erre az alkalomra már jóelőre elkészítették a fogadtatások programját, s tervbe volt véve, hogy a király fogadja a nagyváradai hitközségek küldöttségét is. Pár nappal a király megérkezése előtt a főudvarmesteri hivatal közöl-

te, hogy Ferenc József a két hitközség küldöttségét csak együttesen hajlandó fogadni, mert hajlott kora fárasztaná, ha a két küldöttség külön-külön járulna eléje. Ebből kellemetlen komplikációk támadtak. A neológok már belementek abba, hogy a közös küldöttség szónoka orthodox ember legyen, de az orthodoxok elveikhez hiven kijelentették, hogy ők külön felekezetet képeznek és semmi körülmények között nem hajlandók a neológokkal együtt a király elé járulni. A törvényhatósági bizottság küldöttségében

szívesen mennek a neológokkal együtt, de a „felekezeti“ küldöttségben nem. Kétszeri levélváltás után végre a főudvarmesteri hivatal engedett a kérésnek, amellyel az orthodoxok a neológiától való teljes különállásukat akarták dokumentálni.

Még csak azt jegyzem meg, hogy nem tudom elképzelni, hogy Fischer főrabbi úr engem a reform szószólójának tartson. Erre vonatkozó álláspontomat legközelebb kifejtem.

Dr. K. K. E.

A nagy ülés után.

Budai Goldberger „barátja“.

Látszólag csak egy egyszerű gyülekezés volt, lényegében véve azonban a hitközségi ujjászületés egyik sorsdöntő állomása. Amiről itt beszéltek, ez jelenti a renesszanszot, a jövőt. Ha az ember körül nézett a termen és megnézte, hogy kik vannak jelen, kik ülnek a pódium körül, láthatta volna; hogy mennyi érték, mennyi egyéniség gyülekezett össze. Minden jelenlevő valört jelent. Kiváncsi vagyok, vajjon Buday-Goldberger Leó ebből az alkalomból is az ő kedves barátjának, Goethe Farkas Jánosnak verseiből fogja-e citálni azt: „Welch' ein Himmel — Stern bei Stern.“ Mert valóban a szomorú éjszakában, a jelenlevők mindegyike tulzás nélkül egy-egy csillagnak számít.

Vir integer

Az elnöki megnyitót Kaszab Elemér tartotta; oly értéket képvisel, amely idők folyamán kibontakozott; most látjuk csak, hogy tetőtől-talpig férfiúval van dolgunk, olyanról, mint amilyenről Horatius énekelte a „vir integer“ a rendithetetlen férfiú ódáját; nem játszik a szavakkal, mellőzi szándékosan a szóvirágok használatát, a floszkuluszok cirádáját. Azzal kezdte, hogy *tisztességes békét akarunk*. De amikor Gál Jenő referátuma után mindenki látta, hogy az ellenpárt részéről nincs meg a loyaltás, akkor kijelentette, hogy ezekután a férfiasság megköveteli az odadobott keztyü fölvetelét. Olyan jelenet volt az, mint amikor egykor a római időkben a szenátus kiküldötte odatartotta az ellenfél elé tógájának csücskéjét s azt mondta: „Itt hozom a békét. De ha kell a háborut is.“

»Stern bei Stern«

Pódiumon és körülötte ott látjuk a magyar ipar egyik kiválóságát, aki az ifjuság támogatása útján a zsidó jövőt akarja megala-

pozni. Ott ülnek a kiváló ügyvédek, politikusok, tudósok, szónokok és ilyen pártról meri az utcai demagógia állítani, hogy felforgató tendenciájuk. Miért? Talán azért, mert nem akarnak leszerelni?

Szerelem és szerelés

Ami a leszerelést illeti, nem hivatalosan megemlíti valaki *Stern* Samu egyik legkirívóbb üstökösét, akiről nagyon is érthető, hogy haragszik. Mert egy érzelem az, ami az ő szívét betölti a hatalmon levők iránt. Ez az érzelem: a szerelem. De a szerelem nála szoros összefüggésben van a *szereléssel*. Szereti, ha a békétlenek *leszerelnek*. Mert akkor ő tud majd *felszerelni*. A felszerelés tudvalevőleg sokkal jobb üzlet, mint a leszerelés. Nem lehet ezért minden érdeket megtagadni tőle. Szereti, ha a hitközségi gyűlésen fény árad. De ezt csak akkor, ha a kellően fölszerelt és igen jól szállított csillárokból árad ki. Különösen, ha a szállítás után lehet pótmunkát kapni. Meg is mondták, hogy Stern eme üstököse egész szerényen 5000 pótmunkát számított föl legulóbb.

Jakin és Boáz

Jakin és Boáz! Tudjátok mit jelent? Azt a kettős oszlopot jelenti, amelyen a szentély állott. Mindkettő a nevében viseli az erőt és a szilárdságot. Jakin azt jelenti: egyre erősbbödik, ez a *jövő*. Boáz azt jelenti: benne az erő, a *jelent* jelzi, amilyennek lennie kell. Jakin és Boáz volt a gyűlés kettős oszlopa: *Gál Jenő* és *Friedmann Ignác* beszéde.

Gál Jenő

Gál megint beszél, úgy mint ama nevezetes ülésen, amikor a községkerületi elnök megválasztásánál bejelentette a petíciót. Most értjük csak, miért igyekezett neki meghallgatást szerezni a félrevezetett tömeg előtt Hevesi vezető főrabbi a biblia azon szavával: a a bölcsek szavait meg kell hallgatni „nyugalommal.” Az eredeti szövegben az a szó van: „bönáchász.” Ez mély értelmű szó. Egyszerre jelenti a *higgadtságot*, az *élvezetet* és a *lesujtást*. Most is Gál Jenő bölcs beszédét „bönáchász” tartotta, *higgadtan* mondotta el vádbeszédnek illő adatait, feszült érdeklődéssel és *élvezettel* hallgatták és az eredmény *lesujtó* volt azokra, akik azt hiszik, hogy az eddigi bujócskát a béke körül tovább lehet folytatni. Fejtegetései eszmei magaslaton mozogtak. Amit a számszék működéséről mondott, az *egyenesen korszakalkotó a hitközség történetében*. Ezentul a számszéknek valóban a becsületes hitközségi gazdálkodás aeropágjának kell lennie. E nélkül nincs béke. Nem szabad, hogy legyen. Amit a *titkos* szavazásról mondott, az úgy hatott, mint amikor gróf *Károlyi* miniszterelnök a multkor a parlamentben kijelentette, hogy az eddigi módon Magyarországon többet választani lehetetlen. Gál beszédének minden szava: Boáz, mert benne van az igazság ereje.

